

Az életmű összegzése

TRÓCSÁNYI ZSOLT POSZTUMUSZ KÖNYVE

Trócsányi Zsolt:
Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben
Gondolat Kiadó Budapest, 2005. 328 p.
ISBN 963 9567 89 2

Trócsányi Zsolt (1926–1987) szinte egész történelmi, levéltárosi munkásságát Erdély történelmének szánta, ezt túlzás nélkül állíthatjuk. A pápai református teológiai akadémia egykori filozófiaprofesszorának fia 1944 őszén kezdte meg egyetemi tanulmányait történelem-latin szakon, de a háború miatt a tanév már az első félévben félbeszakadt. Az akkor 18 éves Trócsányi Zsolt társaival merényletet szervezett a Pápára érkező Szálasi Ferenc ellen, amiért a nyilasok 1944 karácsonján halálra ítélték. A kivégzéstől, majd az őrizetből megmenekülve, amerikai hadifogságba került. 1945 nyarán jutott haza, itthon tovább folytatta tanulmányait, de immár történelem-levéltár szakon. Már ekkor, a kezdet kezdetén elkötelezte magát az erdélyi történelem kutatása mellett. Erre céltudatosan készült, az angol és a német után megtanult románul is, az 1947–1948-as tanévben pedig a Bukaresti Tudományegyetemen ösztöndíjasként a román történelmet és történetírást tanulmányozta. 1949-ben friss diplomásként a Magyar Országos Levéltár tudományos munkatársa lett, ott az Erdélyi Kancellária anyagát gondozta.

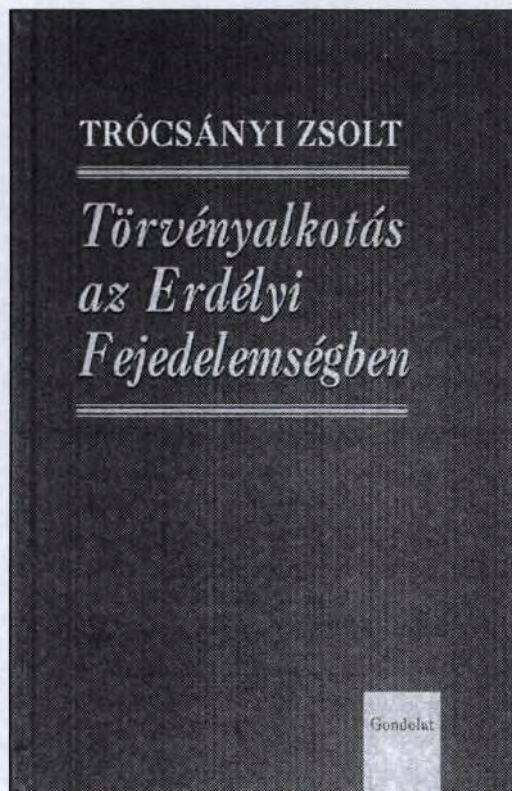
Már első jelentősebb monográfiái is elsősorban Erdély történelméhez kapcsolódtak. Ilyen volt például *A Rákóczi szabadságharc történetének forrásanyaga az erdélyi levéltárakban és az erdélyi udvari kancellária levéltárában*, illetve az *Erdély kormányzata II. Rákóczi Ferenc korában* című tanulmánya. Az előbbi 1954-ben, az utóbbi pedig 1955-ben jelent meg. Ugyancsak 1955-ben írta doktori disszertációját az 1848–49-es erdélyi parasztmozgalmakról, amivel kandidátusi fokozatot szerzett. Ettől kezdve évente jelentek meg Erdély történelmével foglalkozó munkái, amelyek rendkívül széles spektrumot öleltek fel. Trócsányi elemezte az erdélyi történelmi statisztika forrásait, az összeírásokat,

adalékokat gyűjtött a nagyenyedi kollégium történetéhez, foglalkozott az erdélyi központi bányaigazgatási szervezet történetével éppen úgy, mint az 1790-es évek erdélyi rendi reformmozgalmával, vagy az erdélyi kormányhatósági levéltárak anyagával. Az erdélyi történelem számos kiemelkedő személyiségéről írt egyéni hangú és új szempontokat is felvető tanulmányokat, többek között Báthory Istvánról, a lengyel királlyá lett erdélyi fejedelemről, Bethlen Gáborról és a Rákócziakról is. Az 1960-as évek elejétől legalább fél tucat jelentős írását szentelte Wesselényi Miklós személyének és politikai szereplésének. Wesselényi történelmi jelentőségét méltatta akadémiai doktori disszertációjában is. Az 1960-as és 1970-es években több tanulmányúton járt Romániában és Lengyelországban, majd Bécsben is folytatott levéltári kutatásokat. Kutatói munkájának eredményeit rendszeresen

publikálta tudományos folyóiratokban és kötetekben, de annak ellenére sem kerültek nyilvánosságra azok a levelei és feljegyzései, amelyekben a tudomány és a kultúra prominenseit tájékoztatta az erdélyi magyar tudományos élet ellehetetlenítéséről, és arról, milyen siralmas állapotba kerültek ottani tudományos gyűjtemények, hogy tagja volt a magyar-román vegyesbizottságnak. Élete utolsó éveiben társszerzője lett a 3 kötetes *Erdély történetének*, amiért 1986-ban megosztva Akadémiai Díjat kapott.

Trócsányi Zsolt most megjelent posztumusz kötete, a *Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben* sorra veszi a fejedelmi tisztségre vonatkozó törvényeket, a rendek jogait szabályozó törvényeket és a kormányzatot illető törvényeket is. Külön részt szán a bíraskodásnak

és a törvényhozás folyamatának. A mű, amely a felsőoktatásban használatos tankönyv is egyben, részletesen ismerteti a fejedelmi jogkört, kitérve a fejedelmi méltóság védelmére. Trócsányi a fejedelmi jogkört szabályozó törvények mellett a főhatalom más gyakorló jogkörének meghatározásáról is szól, így külön foglalkozik Fráter György és Petrovics Péter személyével, valamint a gubernátorokkal. Később sorra veszi a kiváltságos és a nem kiváltságos társadalmi rétegek jogait szabályozó törvényeket is. Kitér a vagyoni jogi kérdésekre és a vallásügyi, valamint a családjogi törvénykezésre is. Áttekinti a kormányzat, a közigazgatás működését, beleértve a rendészet, a bányaügy és az oktatás kérdéseit is. Önálló fejezetet szán a kincstári ügyeknek, ezen belül az aranyváltásnak, a pénzverésnek és a Királyföld különleges ügyeinek, de igen rész-

letesen szól a sóbányászatot és a sókereskedelmet szabályozó törvényekről is. Megtudhatja a kötet olvasója, mi számított cégéres vétéknek az Erdélyi Fejedelemségben, és azt is, mit jelentett az 1600-as években az úgynevezett török földre csatázás büntette, meg azt is, hogy mindezt milyen szigorúan büntették. Legalább ennyire érdekes a jogtörténet tanulmányozójának az is, amit Trócsányi a korabeli erdélyi perjogról ír, ebből a részből példaként most csak a *per non venit-ítéletet* és a *brevis processust* említjük meg.

Trócsányi Zsolt könyve kitűnően érzékelteti, hogy a korlátozott szuverenitású Erdélyi Fejedelemség sajátos függetlensége hogyan hatott a jogalkotásra. Végigköveti a jogrendszer fejlődését, láttatva azt, miként épül be a magyar tradicionális jog és a szokásjog az új szellemű erdélyi törvényalkotásba. Trócsányi életművében részletesen feltárta az erdélyi országgyűlés, a fejedelmi hatalom és a kormányzat történetét, mindezek jogtörténelmi elemzését e munka összegzésének és bizonyos

értelemben csúcspontjának szánta. 1987-ben bekövetkezett halála miatt ezt a munkát már nem tudta befejezni, műve mégsem maradt torzó, mert hátrahagyott kéziratának gondozói a kötet végére emelték azt az összegzést, amelyet Trócsányi egy korábbi munkájában még 1976-ban elvégzett. A család által őrzött kéziratot a kiadásra az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Magyar Állam- és Jogtörténelmi Tanszéke, valamint a Magyar Országos Levéltár készítette elő, megjelenéséért személy szerint sokat fáradozott Gecsényi Lajos, a Levéltár főigazgatója, Tóth Béla nyugalmazott főlevéltáros és Mezey Barna tanszékvezető egyetemi tanár. A könyvet a Gondolat Kiadó az Oktatási Minisztérium és a Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával jelentette meg. A jól áttekinthető, világosan szerkesztett munkához illik finoman elegáns külseje is. Érdemes kézbe venni, jó kézbe venni.

Nánási László

- *Paternalismus und Recht* címmel 2005. szeptember 1–3 között rendezte Angela Augustin emlékének ajánlva tudományos konferenciáját *Winkenhof, Riehenben*, a baseli egyetem, illetve a heidelbergi universitas. Angol, német, osztrák, svájci és magyar szakemberek fejtették ki véleményüket az angolszász jogban egyre nagyobb teret nyerő jogi paternalizmus kérdéséről. A főként történelmi-jogbölcseleti megközelítésben, a tételes jogi szabályozás problémájaként fölvezetett előadások egyik fő kérdése volt a paternalizmus eszméjének angol jogi talajon sarkadt újkeletű eszméje és a felvilágosodás kontinentális jogában megfogalmazódott emberi jogok szabályozásának viszonya. (Néhány előadás: *Philosophische Fragen des Paternalismus* [Jean Claude Wolf, Freiburg], *Die Rechtsgeschichte Begründung für eine Berücksichtigung des Anderen* [Markus Scafefer, Basel], *Paternalismus und Mündigkeit im Naturrecht des 18. Jahrhunderts* [Frank Graumert, München] *Vom verwaltenden Wohlfahrtstaat zum aktivierenden Sozialstaat, Zur Geschichte des Schwangerschaftsabbruchs in Ungarn* [Barna Mezey, Budapest], *Paternalismus als Grund der Kriminalisierung* [Andrew von Hirsch, Cambridge].

- A szécsényi országgyűlés megnyitásának háromszázadik évfordulóján rendezte meg „*Rákóczi állama Európában*” címmel tudományos konferenciáját a Nógrád Megyei Múzeumi Szervezet 2005 szeptember 15–17-én a Krúdy Gyula Városi Művelődési Központ és Könyvtárban. A történet-tudomány és a jogtörténet-tudomány képviselői az országgyűlés kísérő eseményei, belpolitikai megítélése és nemzetközi visszhangja mellett alapvető alkotmánytörténelmi kérdéseket feszeget-

tek. Ezek egyfelől a II. Rákóczi Ferenc által egybehívott országgyűlés legitimitációjával, másrészt a rendek által életre hívott konföderáció mibenlétével voltak kapcsolatosak, melyekről élénk polémia bontakozott ki. (Fontosabb idevágó előadások voltak: *Törvények a békéről – a szécsényi országgyűlés* [R. Várkonyi Ágnes], *Az 1704. évi lengyel konföderációk és a szécsényi konföderáció* [Gebei Sándor], *Rákóczi és a vallási türelem* [Köpeczi Béla], *Törvényalkotás Rákóczi országgyűlésein, különös tekintettel a szécsényi országgyűlésre* [Mezey Barna].

- *Bónis György és Both Ödön* halálának 20. évfordulójára tudományos emlékülést szervezett 2005. szeptember 23–24-én a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara és az MTA Szegedi Akadémiai Bizottsága. Az alábbi előadások hangzottak el: *Balogh Elemér*: Bónis György és Both Ödön hagyatéka, *Révész T. Mihály*: Sajtóbüntettek és kodifikáció a 19. századi Magyarországon, *Blazovich László*: Megjegyzések Gyula társadalmához egy 16. századi rendtartás alapján, *Szabó Béla*: A Planum Tabulare zálogjoga, *Peres Zsuzsanna*: A 18. században alapított hitbizományok jellegzetességei a magyarországi jogi szabályozás és a gyakorlat tükrében, *Tamás Csaba*: Világi és egyházi illetékesség a polgári kor házassági jogában, *Balogh Judit*: A polgári jog tárgyának tudományos lehatárolása, mint a modern kodifikáció előkérdése, *Delacasse Krisztina*: Úrbéri szerződések Zalában a 18. század első felében, *Varga Norbert*: A községi illetőség és az

HÍREK